

Dr. Mehmet BULUT

Sosyal Güvenlik Kurumu Müfettişi

Son Düzenlemeler Işığında Türkiye’de Bağımlı ve Bağımsız Çalışan Yabancıların Sosyal Güvenlikleri

1. Giriş

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi gereğince, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olarak sigortalı sayılmışlar, Kanun’un 6 ncı maddesinin (e) bendinde ise yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye’de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanların sigortalı sayılmayacakları öngörülmüştür.

Diğer taraftan, ülkemizin diğer ülkelerle imzaladığı ikili ya da çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerinde de iki ülke vatandaşlarının karşılıklı olarak diğer ülkede geçici görevli ya da geçici görevli olmaksızın çalışmaları halinde hangi ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına

tabi olacaklarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Ayrıca, 5510 sayılı Kanun’un 6 ncı maddesinin son fıkrası uyarınca, 2/3/2011 tarihli, 27862 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile 2/3/2011 tarihinden geçerli olmak üzere Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin (SSİY) 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi değiştirilerek, ülkemizle arasında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve o ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişilerin sigortalı sayılmayacakları süre belirlenmiştir.

Bu çalışmamızda ülkemizde gerek yerli gerekse de yabancı işverenler tarafından istihdam edilen ya da bağımsız çalışan yabancı uyruklu kişilerin sosyal güvenlikleri incelenecek ve açıklamalarda bulunulacaktır.

2. İşverene Bağlı Çalışan Yabancıların Sosyal Güvenliği

506 sayılı Kanun'un 4958 sayılı Kanun'la değiştirilmeden önceki mülga 3 üncü maddesinin (II/A) bendi gereğince 6/8/2003 tarihinden önce bir işveren emrinde çalışan ve Türk uyruklu olmayan kimseler hakkında kısa vadeli sigorta kolları, yazılı istekte bulunmaları halinde ise haklarında istek tarihinden sonraki ay başından itibaren malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanmakta iken, söz konusu tarih itibarıyla madde hükmü yürürlükten kaldırıldığından sigortalılar isteklerine bakılmaksızın tüm sigorta kollarına tabi tutulmuşlar, Kanun'un 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendi ile de 2008 yılı Ekim ayından itibaren 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olarak çalışmalarına imkan sağlanmıştır.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 2914 sayılı Yüksek Öğretim Personel Kanunu gereğince ülkemizde sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerden gelerek çalışan yabancı uyruklu öğretim elemanları, 31/10/1983 tarihli ve 16207 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Uyruklu Öğretim Elemanı Çalıştırılması Esaslarına ilişkin 83/7148 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 12 nci maddesi gereğince 28/3/2006 tarihine kadar 506 sayılı Kanun'un hastalık sigortası hükümlerine tabi tutulmuşlardır. 28/3/2006 tarihli ve 26122 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2006/11518 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile söz konusu madde değiştirilerek bu tarihten sonra bu kimseler tüm sigorta kollarına tabi tutulmuşlardır. 2008 yılı Ekim ayından itibaren de Kanun'un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olarak çalışmalarına imkan sağlanarak uygulama devam ettirilmiştir.

2527 sayılı Kanun gereğince ülkemize çalışmaya gelen Türk soylu yabancıların 2008 yılı Ekim ayından önceki ve sonraki sigortalılıkları hakkında yukarıda belirtildiği şekilde işlem yapılacaktır.

İkili ya da çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerindeki hükümler gereğince, Türk soy-

lu yabancılar dahil 2008 yılı Ekim ayı başından önceki ve sonraki sürelerde geldiği ülkelerde sigortalı olmayıp çalışma izni almak suretiyle Ülkemizde çalışanlar hakkında;

1) Ülkemizle arasında ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hakkında İsviçre ve İngiltere vatandaşları hariç, sosyal güvenlik sözleşmesinin yürürlük tarihinden, sözleşmenin yürürlük tarihinden sonra çalışmaya başlayanlar hakkında ise çalışmaya başladıkları tarihten itibaren tüm sigorta kolları uygulanacaktır.

2) Sonradan Türk vatandaşı olanlar da vatandaşlığa geçtikleri tarihten itibaren Ülkemiz sosyal güvenlik mevzuatına tabi olacaklardır.

3) Ülkemize gelerek üniversitelerde çalıştırılan yabancı uyruklu öğretim elemanları hakkında (1) ve (2) nci maddelerde belirtilen hususlara göre işlem yapılacaktır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun "Sigortalı sayılanlar" başlıklı 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde; "Hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar" sigortalı sayılır denilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasının (c) bendinde, sigortalı sayılanlara ilişkin hükümlerin; "Mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar" hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir.

Buna göre, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderildiğini ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyenler ile mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış bir ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere ülkemizde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işverene bağlı olarak çalışan yabancılar, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre sosyal sigortalar kapsamında bulunmaktadırlar.

Aynı kişi için bir defaya mahsus olmak üzere fasıllı ya da fasılasız üç aylık istisnai süre verilecektir.

SGK tarafından yabancı uyruklu kişilerin sigortalılığı hakkında yapılacak işlemlerle ilgili 31/5/2011 tarih ve 2011/43 sayılı Genelge yayımlanmıştır.

Bununla beraber, 5510 sayılı Kanun'un "Sigortalı sayılmayanlar" başlıklı 6 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde "Yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar bu Kanun'un kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında 4 ve 5. maddelere göre sigortalı sayılmazlar." denilmiştir.

Bu çerçevede, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderildiğini ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyenler ile müttekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış bir ülke uyuğunda olan yabancılar, ülkemizde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işverene bağlı olarak çalışmaları durumunda 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre sigortalı sayılmayacaklardır.

Ayrıca hizmet akdi çerçevesinde çalıştırılan yabancı 25.08.1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun "İşsizlik sigortasının amaç ve kapsamı ile yetkili, görevli ve sorumlu kuruluşlar" başlıklı 46 ıncı maddesinin 17.04.2008 tarihli ve 5754 sayılı Kanun'un 90 ıncı maddesiyle değişik ikinci fıkrasında; "Bu Kanun, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile ikinci fıkrası kapsamında olanlardan bir hizmet akdine dayalı olarak çalışan sigortalıları ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesinde açıklanan sandıklara tabi sigortalıları kapsar." hükmü gereği yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve

o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderildiğini ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyenler ile müttekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış bir ülke uyuğunda olanlar hariç olmak üzere ülkemizde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işverene bağlı olarak çalışan yabancılar, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu hükümlerine tabi bulunmaktadır.

3. Geçici Görevli Olarak Ülkemize Çalışmaya Gönderilen Yabancılar

a) Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkede Kurulu Bir Kuruluş Tarafından O Kuruluş Adına Çalışmaya Gönderilenler

SSİY'nin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince, 2/3/2011 tarihinden itibaren yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için en fazla üç ay süreyle gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi çalıştığını ya da kendi çalışmalarından dolayı aylık aldığını belgeleyen kişiler sigortalı sayılmayacaklar, ancak, üç aydan fazla süre için çalışma izni alınan sigortalılar işe başlama tarihinden sonra geçen üçüncü ayın bitiminden itibaren sigortalı olacaklardır.

Öte yandan, SGK tarafından yabancı uyruklu kişilerin sigortalılığı hakkında yapılacak işlemlerle ilgili 31/5/2011 tarih ve 2011/43 sayılı Genelge yayımlanmıştır. Buna göre; geçici görevli olarak çalıştığı üç aylık sürenin dolduğu tarihten sonra ülkemizden ayrılan ya da ayrılmadan yeniden çalışma izni talep edilen yabancı uyruklular hakkında üç aylık süre şartı aranmaksızın çalışmaya başladıkları tarihten itibaren sigortalı bildirimleri yapılacaktır. Ancak, üç aylık çalışma süresini doldurmadan ülkemizden ayrılan ya da ülkemizde bulunduğu halde çalıştığı işinden ayrılan yabancı uyruklu- ların yeniden aynı ya da başka bir iş için çalışma izni alarak çalışmaya başlamaları halinde,

Sosyal güvenlik sözleşmelerinde temel kural, çalışılan ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olmaktır.

ilk çalışma izinlerinde kullandıkları sürenin üç aya tamamlandığı tarihten sonra sigortalı sayılacaktır. Diğer bir ifade ile aynı kişi için bir defaya mahsus olmak üzere fasıllı ya da fasılsız üç aylık istisnai süre verilecektir.

SSİY'nin yayımlandığı 2/3/2011 tarihinden önce geldikleri ülkede sigortalı olmaları nedeniyle ülkemizde sigortalı sayılmayanlar için üç aylık süre 2/6/2011 tarihinde sona erecek, bu sigortalılardan çalışmaya devam edecek olanlar 3/6/2011 tarihinden itibaren sigortalı sayılacaklarından işverenleri tarafından işe giriş bildiremeleri en geç 2/6/2011 tarihine kadar verilecektir.

Yabancı uyrukluların geçici görevli oldukları sürelerinin dolduğu tarihten itibaren sigortalılıklarının sağlanabilmesi için, çalışma izni aldıkları sigortalılardan yabancı kimlik numarası olanların işe giriş bildiremeleri elektronik ortamda, yabancı kimlik numarası olmayanların işe giriş bildiremeleri ise kağıt ortamında işverenler tarafından en geç üç aylık sürenin dolduğu tarihe kadar Kuruma verilecektir.

Sigortalı işe giriş bildiremelerine işe giriş tarihi olarak üç aylık sürenin dolduğu tarihi takip eden gün işe giriş tarihi olarak yazılacak, ancak, işverenler tarafından işe başlama tarihi olarak üç aylık sürenin dolduğu günü takip eden günden farklı bir tarih yazılması halinde bildirimlerdeki farklılık Kurumun kontrol ve denetim elemanları ile kontrolle görevli memurlarına incelettirildikten sonra gerekli işlemler yapılacaktır.

Örnek 1- Geçici görevle gelen ve Bakanlıkça 16/3/2011–16/9/2011 süresi için çalışma izni verilen ve geldiği ülkede sosyal güvenliğinin sağlandığını belgeleyen Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşı için en geç üç aylık sürenin dolduğu 16/6/2011 tarihinde sigortalı işe giriş bildirgesi Kuruma verilecek, 17/6/2011 tarihinde sigortalılığı başlatılacaktır.

Örnek 2- Bakanlıkça 25/5/2011–25/5/2012 süresi için bir yıllık çalışma izni verilen ve gel-

diği ülkede sosyal güvenliğinin sağlandığını belgeleyen Nijerya vatandaşı için sigortalı işe giriş bildirgesi 15/9/2011 tarihinde Kuruma verilmıştır. Bu kişinin işe giriş tarihi 26/8/2011 olarak düzeltilerek işleme alınacaktır.

Örnek 3- 18/5/2011–18/11/2011 süresi için çalışma izni verilen ve geldiği ülkede sosyal güvenliğinin sağlandığını belgeleyen Mısır vatandaşı için sigortalı işe giriş bildirgesi 1/9/2011 tarihinde Kuruma verilmiş, bu kişinin işe giriş tarihi 2/9/2011 tarihi olarak bildirilmiştir. Bildirgenin üç aylık sürenin dolduğu tarihten sonra verilmesi ve işe giriş tarihinin de üç aylık sürenin dolduğu tarihi takip eden gün olmaması nedeniyle Kurum denetim ve kontrol elemanlarınca kişinin fiilen çalışmaya başladığı tarihin tespiti yapılarak sonucuna göre işlem yapılacaktır.

Örnek 4- Geçici görevle gelen ve Bakanlıkça 15/3/2011- 15/8/2011 süresi için çalışma izni verilen ve geldiği ülkede sosyal güvenliğinin sağlandığını belgeleyen Hindistan uyruklu kişi, 15/4/2011 tarihinde görevini tamamlayıp ülkemizden ayrılmıştır. Yeniden geçici görevli olarak gelen bu sigortalıya 12/10/2011-12/4/2012 süreleri için Bakanlıkça çalışma izni verilmiştir. Bu kişi daha önce bir ay sigortasız olarak çalıştığı için üç aylık sürenin tamamlanacağı 13/12/2011 tarihinden itibaren sigortalı sayılması gerektiğinden sigortalı işe giriş bildirgesinin en geç 12/12/2011 tarihine kadar verilmesi gerekir.

b) Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmış Ülkede Kurulu Bir Kuruluş Tarafından O Kuruluş Adına Çalışmaya Gönderilenler

Sosyal güvenlik sözleşmelerinde temel kural, çalışılan ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olmaktır. Ancak, işverenleri tarafından geçici bir süre ile diğer akit ülkeye gönderilenler, uluslararası nakliyat işinde çalışanlar, elçilik, konsolosluk, misyon ve benzeri yerlerde çalışan ve gönderen ülkenin sivil ve askeri personelleri, akit taraflardan birinin bayrağını taşıyan gemilerde veya akit ülkenin limanların-

Türkiye’de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurtdışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar sigortalı sayılmamaktadır.

da çalışanlar çalıştıkları ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olmayacaklardır.

Ülkemiz ile taraf ülkeler arasında imzalanan ikili ya da çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerinde yer alan hükümler uyarınca, yabancı uyruklu kişilerin akit ülkede kurulu kuruluş tarafından belirli bir işin icrası amacıyla geçici olarak ülkemize gönderilmesi halinde, sigortalının kendi ülkesinde çalışıyormuş gibi iş merkezinin bulunduğu ülkenin mevzuatına tabi tutulması kuralı getirilerek mükerrer sigortalılık önlenmiştir.

Geldiği ülkenin sosyal güvenlik kurumu tarafından, kendi ülkesinin mevzuat hükümlerine göre sosyal güvenliklerinin sağlandığına ilişkin sözleşmelerle belirlenmiş formüllerleri Kuruma ibraz eden kişiler, ilgili ülke ile aramızda imzalanmış olan sosyal güvenlik sözleşmesinde öngörülen süre ve bu süreye ilave edilecek süre kadar sigortalı sayılmayacaklardır. Geldikleri ülkenin sosyal güvenlik mevzuatına tabi olarak kendi çalışmalarından dolayı aylık alanlar dahil geçici görevli olarak ülkemizde çalışanlar sigortasız sayıldıkları sürelerin bittiği tarihten itibaren Kanun’un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olacaklardır.

Ancak, ilk görevlendirme süreleri dolduktan sonra işin uzaması durumunda geçici görevin uzatılması talebinin sigortalı veya işverence sözleşmeli ülkenin sigorta kurumuna iletilmesi ve bu kurumun talep etmesi halinde, bu talep Kurumca sözleşmeler kapsamında değerlendirilerek geçici görevinin uzatılması talebi uygun bulunan kişiler sözleşmede öngörülen uzatma süresince de ülkemiz mevzuatından muaf tutulmaya devam edilecektir.

Ülkemiz ile yabancı ülkeler arasında imzalanan sosyal güvenlik sözleşmelerinde geldikleri ülkede sosyal sigortaya tabi olduklarını belge-

leyenlerin ülkemizde ne kadar süre ile sigortalı olmayacakları 31/5/2011 tarih ve 2011/43 sayılı SGK Genelgesi’nin ekindeki tabloda belirtilen süreler dikkate alınarak belirlenecektir.

Örnek 1- Fransa’da sigortalı olarak çalışırken 14/4/2008-14/4/2011 tarihleri arasında Türkiye’ye geçici görevli olarak gönderilen Fransız uyruklu kişi, 14/4/2011 tarihinden itibaren 3 yıl daha uzatma talebinde bulunmuş ve talebi uygun görülmüştür. Ülkemiz ile Fransa arasında sosyal güvenlik sözleşmesine göre uzatma süresi de dahil 6 yıl süreyle geçici görevli olarak çalışma hakkı bulunduğundan bu kişi 14/4/2014 tarihine kadar Kanun kapsamında sigortalı sayılmayacaktır.

Örnek 2- Avusturya’da sigortalı olarak çalışırken, 1/1/2011-1/1/2013 tarihleri arasında Türkiye’ye geçici görevli olarak gönderilen Avusturya uyruklu kişi 1/1/2013 tarihinden itibaren 7 yıl daha uzatma talebinde bulunmuş ve talebi uygun görülmüştür. Ülkemiz ile Avusturya arasında sosyal güvenlik sözleşmesine göre uzatma süresinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığından bu kişi uzatılan sürede de Kanun kapsamında sigortalı sayılmayacaktır.

Örnek 3- Lüksemburg’da sigortalı olarak çalışırken 15/3/2011-15/3/2012 tarihleri arasında Türkiye’ye geçici görevli olarak gönderilen Lüksemburg uyruklu kişinin 15/3/2012 tarihinden itibaren 1 yıllık uzatma talebi uygun bulunmuştur. Ülkemiz ile Lüksemburg arasında imzalanan sosyal güvenlik sözleşmesine göre geldiği ülkenin mevzuatına tabi kalma süresi 12+12=24 ay ile sınırlandırıldığından bu kişi 15/3/2013 tarihine kadar uzatılan sürede de 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılmayacaktır.

4. Ülkemizdeki Elçilik, Konsolosluk, Misyon ve Benzeri Yerlerde Çalışanlar

Devletler hukuku ve Viyana Sözleşmeleri hükümlerine göre elçilik, konsolosluk, misyon ve benzeri yerlerde çalışanların diplomatik masuniyetlerinin olması nedeniyle bu işyerlerinde çalışanların bildirimleri SGK’ya yapılmadığı sürece ülkemiz mevzuatı bu işyerlerine uygu-

lanamamaktadır. Ancak, bu işyerlerinde çalıştırılanlardan gönderen devlette veya üçüncü bir devlette sigortalılıklarını belgeleyemeyenler ile Türkiye’de ikamet etmekte iken buralarda çalıştırılan Türk vatandaşlarından ilgili işverenler tarafından Kuruma bildirimleri yapılanlar ülkemiz mevzuatına tabi tutulmuşlardır.

Söz konusu hükümler gereğince elçilik, konsolosluk, misyon ve benzeri yerlerde çalışanlardan gönderen devlette veya üçüncü bir devlette sigortalılıklarını belgeleyemeyenlerin sigortalılıkları 2008 yılı Ekim ayı başına kadar 506 sayılı Kanun’un mülga 86 ncı maddesine göre topluluk sigortası yoluyla sağlanmıştır. 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 1/10/2008 tarihinden itibaren de bu işyerlerinde çalışanlar 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamına alınmışlardır.

Mülga sosyal güvenlik kanunları ile 5510 sayılı Kanun’un geçici 2 nci maddesine göre yaşlılık aylığı bağlananlardan elçilik, konsolosluk, misyon ve benzeri yerlerde çalışmaya devam edenlerden sosyal güvenlik destek primi kesilecektir.

5. Bağımsız Çalışan Yabancılardan Sosyal Sigortaya Tabi Olanlar

5510 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde, köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; “Ticari kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar, gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar, anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları, tarımsal faaliyette bulunanlar sigortalı sayılırlar.” denilmiştir.

Buna göre, vatandaşı olduğu ülkede sosyal güvenlik kurumuna tabi bir çalışması bulunmayan bu kuruluşlardan emekli olmayan veya ülkesinde sosyal güvenlik kuruluşu bulunmayanlardan Türkiye’de bağımsız çalışması

bulunanlar ile Türkiye’de bağımsız çalışması bulunanlardan vatandaşı olduğu ülkede sosyal güvenlik şemsiyesi altında bulunduğunu belgelemeyen yabancılar, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre sosyal sigortalar sistemine tabidirler.

Bununla beraber 5510 sayılı Kanun’un 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde sigortalı sayılmayanlar belirtilmiştir. Buna göre, Türkiye’de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar sigortalı sayılmamaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde bağımsız çalışması bulunan, ancak bu çalışmasından önce vatandaşı bulunduğu ülkede sosyal güvenlik kuruluşlarına prim ödeyen ve prim ödemeye devam eden, bu kuruluşlardan emekli olan, vatandaşı olduğu ülkede sosyal güvenlik kurumlarına prim ödediklerini ve ödemelerinin devam ettiğini veya emekli aylığı aldıklarını yeminli tercüme bürolarınca veya mahalli konsolosluklar aracılığıyla tercüme edilmiş hizmet cetveli veya aylık kağıdıyla belgelemeleri durumunda sigortalı olmayacaklardır.

6. Yabancıların Genel Sağlık Sigortası Karşısındaki Durumu

Türkiye’de ikamet eden kişilerden;

i. 5510 Sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerine tabi olanlar,

ii. İsteğe bağlı sigortalı olan kişiler,

iii. Yukarıdaki (i) ve (ii) maddeleri kapsamında sigortalı sayılmayanlardan;

- Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlardan her biri,

- Sığınmacı veya vatansız olarak kabul edilen kişiler,

- 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

- 24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Mardalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Ter-

Bir ülkede uygulanan sosyal güvenlik sisteminden, o ülkede yaşayan ve emeği ile katkı sağlayan yabancı uyruklu şahısların yararlandırılmaması düşünülemez.

tibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,

- 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

- 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

- 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler,

- Harp malullüğü aylığı alan kişiler ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alan kişiler,

- 18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre görevlendirilen kişiler ile aynı Kanun'un ek 16 ncı maddesine göre aylık alan kişiler,

- 24/6/2008 tarihli ve 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

- Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,

- 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu uyarınca işsizlik ödeneği ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler,

- Kanun veya Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler,

- Yukarıda sayılanlar dışında kalan ve başka bir ülkede genel sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır.

Yukarıda belirtilen hükümlerden de anlaşılacağı üzere, yabancıların “genel sağlık sigortalısı hükümleri” açısından, 5510 sayılı Kanun'un “Genel sağlık sigortalısı sayılanlar” 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi hükmüne bakılmalıdır. Söz konusu hüküm; “d) Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler, genel sağlık sigortalısı sayılır.” şeklindedir. Bu durumda, Türkiye’de oturma iznine sahip olan ve yabancı bir ülkede de sigortalı olmayan kişiler, Türkiye’de 5510 sayılı Kanun kapsamında “genel sağlık sigortalısı hükümleri” kapsamında kabul edilecektir. Bunlara sağlık hak sahipliği oluşturulabilmesi için Türkiye’de bir yıldan fazla ikamet şartı bulunmaktadır. Bir yıldan sonra GSS primi kesilmektedir. Ayrıca vatandaşlık numarası alınması gerekmektedir.

Ayrıca her halükarda bir önceki bölümde açıklandığı şekilde 4/a, 4/b ve 4/c kapsamında sigortalı sayılan yabancı uyrukluların da 5510 sayılı Kanun'un 60 ıncı maddesi gereğince genel sağlık sigortalısı sayılmaları gerekmektedir.

6111 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme gereğince; 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na göre üniversitelerde yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler, yükseköğrenimlerinin devam ettiği sürelerle sınırlı olarak birinci fıkranın (d) bendindeki ve 52 nci maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki şartlar aranmaksızın, 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının 30 günlük tutarı üzerinden kendilerince genel sağlık sigortası primi ödemek suretiyle genel sağlık sigortalısı olurlar.

Ancak bunlardan kamu idareleri, kanunla kurulan kurum ve kuruluşlar, kamu yararına faaliyet gösteren dernekler ile vergi muafiyeti tanınan vakıflar tarafından tam burs sağlanan ve Yükseköğretim Kurulu tarafından ayrılan kontenjanlar dâhilinde yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler genel sağlık sigortalısı sayılmaz ve bunların sağlık giderleri 2547 sayılı Kanun'un 46 ncı ve 47 nci maddeleri çerçevesinde üniversitelerin bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır.

7. Sonuç

Sosyal güvenlik, kişilerin karşı karşıya kaldıkları sosyal riskler nedeniyle uğradıkları/ uğrayabilecekleri zararları ortadan kaldırmaya çalışan önemli bir devlet politikasıdır. Bir ülkede uygulanan sosyal güvenlik sisteminden, o ülkede yaşayan ve emeği ile katkı sağlayan yabancı uyruklu şahısların yararlandırılmaması düşünülemez. Nitekim Türk sosyal güvenlik sistemimiz de ülkemizde çalışan yabancı uyruklu şahısları belli şartlar altında sosyal güvenlik şemsiyesi altına almıştır.

Genel itibarıyla yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderildiğini ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyenler ile mütakabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış bir ülke uyuşunda olanlar hariç olmak üzere ülkemizde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işverene bağlı olarak çalışan yabancılar, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre sosyal sigortalar kapsamında bulunmaktadır. Ayrıca yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olanlar bu Kanun'un kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında sigortalı sayılmazlar.

Yukarıda yer verilen açık kanun hükmüne karşın Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nde bir değişiklik yapılmıştır. SSIY'nin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi gereğince, 2/3/2011 tarihinden itibaren yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için en fazla üç ay süreyle gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi çalıştığını ya da kendi çalışmalarından dolayı aylık aldığını belgeleyen kişiler sigortalı sayılmayacaklar, ancak, üç aydan fazla süre için çalışma izni alınan sigortalılar işe başlama tarihinden sonra geçen üçüncü ayın bitiminden itibaren sigortalı olacaklardır. Söz konusu düzenleme hiç kuşkusuz

5510 sayılı Kanun hükmü ile ters düşmektedir. Nasıl ki kanunların anayasaya aykırı hükümler ihtiva etmesi düşünülemez ise kanunların uygulanma şeklini gösterme amacı güden yönetmeliklerin de kanunlarda yer alan kesin hükümlerin aksine hükümler getirmesi söz konusu olamaz. Bu itibarla yapılan bu yöndeki düzenlemelerin hukuka aykırılık içerdiğini söyleyebiliriz.